

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОМПАНІЯХ З ДЕРЖАВНОЮ УЧАСТЮ

Шкодiна I.B.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Ільницька С.П.

Харківський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи

У всіх країнах світу підприємницька діяльність держави є суперечливою. Державний бюджет деяких країн нерідко містить вільні фінансові ресурси, які можливо інвестувати в підприємництво, що розвивається компаніями, які належать державі. Виникаюча в цьому разі подвійність «організатор – арбітр» ділових відносин між суб'єктами у сфері підприємництва, які створюються державою, повинна долатися. Конфлікти інтересів між державними та недержавними фірмами вирішуються через різні підходи. Для того щоб зрозуміти, як вирішувати дані протиріччя, необхідно вивчити міжнародний досвід. **Ключові слова:** корпоративне управління, держава, компанії з державною участю, державний бюджет, акціонерне товариство.

Постановка проблеми. Корпоративне управління являє собою систему відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо функціонування господарського товариства, здійснення контролю за діяльністю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством.

Проблема побудови ефективної системи корпоративного управління на вітчизняних підприємствах є досить важливим елементом створення сприятливого інвестиційного клімату в нашій державі. Тому питання дослідження зарубіжного досвіду та адаптації вітчизняних умов або створення власної моделі корпоративних відносин має велике значення для розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням даної проблеми займалася невелика кількість вчених та науковців, таких як Л. Колосова, О. Сохацька, В. Євтушевський, М. Шемякіна, які розглядали саме проблеми корпоративного управління в Україні та у Світі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз світового досвіду корпоративного управління у компаніях з державною участю, дослідження ролі головного державного регулятора в сфері корпоративного управління.

Виклад основного матеріалу. Особливу увагу в світовому досвіді поліпшення систем корпоративного управління в компаніях, в яких держава є акціонером, вимагає вивчення практики країн Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Практично всі країни ОЕСР (Великобританія, Норвегія, США, Німеччина, Сінгапур та ін. – це лідери у процесі прийняття і виконання, різних заходів, які сприяють вдосконаленню корпоративного управління і функціонуванню підприємств. Розробка та впровадження механізмів вже ввели плідність на практиці.

Якщо розглядати відсоток компаній з державною участю, в загальній кількості акціонерних товариств, то тут простежується домінуюче становище колишніх соціалістичних країн:

Чехія, Польща – число компаній з державною участю понад 1000;

Франція, Швеція, Великобританія, Австрія і Фінляндія – від 50 до 100;

Греція, Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Данія, Італія – від 25 до 50 компаній.

Приблизно 40% компаній з державною участю мають у числі акціонерів інші суб'єкти крім держави. Державі у половині з цих компаній належить контрольний пакет акцій. Тільки невелика кількість держпідприємств має можливість залучати зовнішніх інвесторів, з причини того, що тільки 10% зареєстровані на біржі, хоча зазвичай вони відносяться до найбільших компаній [2].

Проаналізувавши структуру ради директорів в держкомпаніях, можна зробити висновок, що кардинальних відмінностей між ними та радою директорів приватних компаній немає. Державне управління орієнтується не на захист приватної власності, а на її відбирання, то це призводить до виникнення управлінської пастки, коли власники, які вирішили відійти від справ, готові зняти із себе відповідальність, але не віддають повноваження щодо контролювання бізнесу [7].

Ради директорів мають компетенцію в сфері контролю над керівництвом компанії та стратегічною діяльністю. Також проводиться вдосконалення процесів оцінки діяльності рад директорів, змінюється порядок нарахування премій, відображаючи в більш справедливому порядку внесок окремо взятого члена ради директорів.

Основними державними регуляторами публічних товариств, є органи, які мають можливість контролювати виконання норм корпоративного управління [3]. Державні органи, які мають повноваження складати законопроекти, пов'язані з корпоративним управлінням, потрапляють до цієї категорії лише тоді, коли вони також мають особливий потенціал для нагляду та виконання в цьому відношенні (як у випадку з Міністерством юстиції в більшості країн). У більшості випадків (33 із 46 країн) головним державним регулятором, відповідальним за застосуванням норм корпоративного управління для публічних компаній, є або фінансовий орган, або орган, відповідальний за цінні папери (з можливістю контролювати чи забезпечити виконання норм корпоративного управління в фінансових установах). У п'яти

країнах центральний банк займає провідну роль, а в п'яти інших органи змішаного типу.

В усіх країнах, що були досліджені, державні регулятори мають повноваження контролювати застосування норм корпоративного управління суб'єктами господарювання. Органи управління ринками цінних паперів та фінансового ринку, як правило, відіграють ключову роль у більшості країн (33 країни) рис. 1.

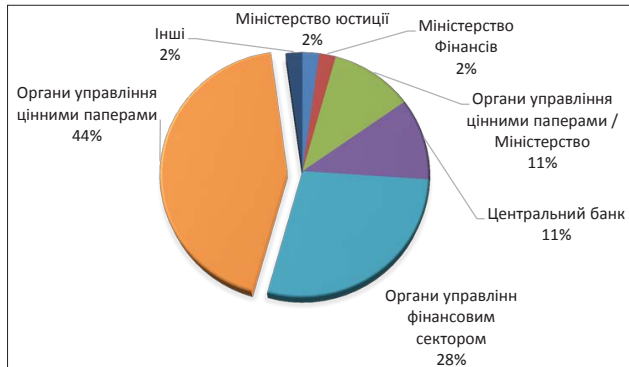

Рис. 1. Регулятивні органи у сфері корпоративного управління

Джерело: розроблено авторами за даними [12]

У Німеччині та Кореї Міністерства, відповідальні за законодавство у сфері господарювання, відповідальні за нагляд та дотримання норм корпоративного управління. У деяких країнах (наприклад, Чеська Республіка, Гонконг, Китай, Нідерланди та Швеція) роль державних регуляторів обмежується лише питаннями, що стосуються розкриття інформації або законодавства про цінні папери, оскільки в основному цивільні норми корпоративного управління контролюються головним чином у приватному порядку.

Більше двох третин регуляторних органів повністю фінансуються зборами та/або штрафами (28 установ) або частково (8 установ) за плату від регульованих підприємств, тоді як чверть регуляторів (13 установ) повністю фінансуються з державних бюджетів (рис. 2). ОЕСР надає принципи управління регуляторними органами, зокрема рекомендації щодо фінансування діяльності цих органів. Наприклад, рекомендацію про те, що плата від регульованих суб'єктів та обсяг діяльності, що підпадає під плату, повинна відповідати цілям політики та інструкціям щодо плати, встановленим урядом» [10, ст. 98]. Також йдеться про те, що рівень цих зборів та види діяльності, що підпадають під оплату, «затверджуються міністром або представником уряду, а не регулятором» [9, ст. 102].

У багатьох країнах бюджет регуляторів повинен бути схвалений урядом та парламентом незалежно від форми фінансування.

У Гонконзі (Китай) SFC повністю фінансується за рахунок зборів, отриманих від регульованих підприємств, таких як ліцензійні збори та внески, а також трансакційні збори, що стягуються за операціями, зареєстрованими на Фондовій біржі. У Туреччині, якщо сума зборів від регульованих суб'єктів СМВ недостатня для покриття витрат, дефіцит може бути профінансований за рахунок коштів бюджету, хоча з 1992 року не було повідомлено про дефіцит. У Сполучених Штатах SEC

отримує комісії від регульованих підприємств, але Конгрес додатково фінансує SEC.

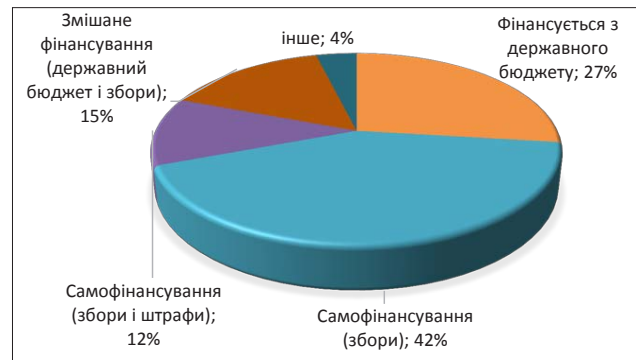

Рис. 2. Як фінансується регулятор?

Джерело: розроблено авторами за даними [12]

Питання про незалежність регуляторів (83% регулюючих органів) зазвичай формується через створення офіційного керівного органу (наприклад, ради, комітету або комісії), розмір якого коливається від 2 до 17 членів (найчастіше 5–7 учасників) (рис. 3). Деякі місця можуть бути зарезервовані для представників певних установ, таких як центральні банки (у 15 юрисдикціях) та інші державні органи (у 9 юрисдикціях). Однак значна кількість (8 юрисдикцій) не мають чітко визначених органів правління. Наприклад, у грудні 2016 року у Чилі було прийнято закон про створення комісії (5 членів), яка буде займатися регулюванням ринку цінних паперів та страхових послуг. У Франції, головний регулятор Autorité des Marchés (AMF) має одну з найбільших рад з 16 членами, включаючи суддів Верховних судів (Cour de Cassation та Conseil d'État).

Рис. 3. Як організовано керуючий орган регулятора?

Джерело: розроблено авторами за даними [12]

Членам керівного органу надається фіксований термін призначення у 39 установах, починаючи від двох до восьми років (найчастіше п'ять років) (рис. 4). Повторне призначення членів є дозволеним у всіх країнах, за винятком Бразилії, Італії та Португалії. Переобрання Голови Ради не допускається у Франції [6]. Кількість повторних призначень обмежується до одного у п'яти країнах (Чеська Республіка, Франція, Саудівська Аравія, Іспанія та Туреччина) або двічі в двох країнах (Нідерландах та Швейцарії).

Серйозною проблемою у формуванні ради директорів організацій є тенденція до політизації. Це є причиною зміни складу директорів при перестановці політичних сил. Високі показники плинності кадрів, внесення змін до складу ради директорів без необхідності, неможливість включення в раду директорів кваліфікованих осіб – все це можли-

ві наслідки політизації ради директорів компанії з державною участю. Ще однією проблемою у діяльності ради директорів є затягування рішень урядом. Дана обставина може негативно вплинути на ефективну роботу підприємства [5]. З метою недопущення вищезазначених ситуацій вводиться офіційний регламент, у якому не допускаються винятки, забезпечена прозорість при висуванні кандидатів у раду директорів. А громадський контроль допомагає досягти поставлених завдань. ОЕСР винесла рекомендацію для компаній з державною участю: конкурентне середовище функціонування, вплив на них тих же нормативних актів, що як і у випадку приватних підприємств. Також державі слід розкривати інформацію про своїх цілях в корпоративних відносинах, так як не завжди головний власник прагне до збільшення вартості акцій [10]. На думку ОЕСР, функція власника буде ефективніше виконуватися при зосередженні в одному відомстві або координуючому агентстві, замість спільної роботи декількох міністерств і відомств.

Рис. 4. Термін повноважень членів правлячого органу

Джерело: розроблено авторами за даними [12]

Однією з найважливіших форм виправлення деформацій у процесах формування та розвитку вітчизняного корпоративного сектора має стати впровадження ефективних механізмів корпоративного управління та розвиток на цій основі соціально відповідального бізнесу. У той же час державі необхідно бути прозорим і передбачуваним власником, дотримуватися права інших акціонерів [8].

Висновки і пропозиції. Головним напрямком удосконалення корпоративного управління

в Україні має стати використання досвіду наднаціонального регулювання корпоративного управління у країнах ЄС.

У результаті проведеного дослідження, виявлено, що у більшості випадків (33 із 46 країн) головним державним регулятором, відповідальним за дотриманням норм системи корпоративного управління є або фінансовий орган, або орган, відповідальний за обігом цінних паперів. У п'яти країнах центральний банк займає провідну роль. З 52 досліджених регуляторів (у 46 країнах) у 44 існує колегіальний орган для прийняття важливих рішень щодо нагляду та дотримання норм у сфері корпоративного управління. Розмір колегії складає від 2 до 17 членів (часто 5 членів). Членам керівного органу надається фіксований термін призначення у 39 установах, починаючи від двох до восьми років (найчастіше п'ять років).

Вивчення світового досвіду і практики корпоративного управління є актуальним для українських корпорацій у контексті їхнього входження у світовий економічний простір [1, с. 37]. Нижче приведено низку положень щодо покращення корпоративного управління в Україні з урахуванням впливу світового досвіду.

1. Нівелювати будь який політичний вплив на діяльність компанії (зміна голови правління, непрозорі тендери тощо);

2. Посилення вимог «прозорості» (розкриття інформації) та якості публічної інформації, що надається компаніями з державною участю;

3. Постійний моніторинг за прозорістю фінансової;

4. Дотримання рівності прав акціонерів та інших інвесторів;

5. Підприємства з державною участю повинні звітувати про відносини із зацікавленими особами, включаючи випадки, що стосуються трудової сфери, кредиторів і закупівлі;

6. Необхідно використовувати механізми, призначені для недопущення конфліктів інтересів, які не дозволяють раді директорів об'єктивним чином здійснювати свої обов'язки, і обмежують політичне втручання в процес роботи ради директорів.

Підприємства з державною участю повинні дотримуватися високих стандартів прозорості інформації і підпадати під високі стандарти ведення бухгалтерського обліку, розкриття інформації, дотримання нормативно-правового регулювання та аудиту в якості публічних компаній.

Список літератури:

1. Вишнеvsька Н. С. Краща практика корпоративного управління на державних підприємствах: європейський підхід / Н. С. Вишнеvsька // Акціонерне товариство: питання корпоративного управління. – 2015. – № 12. – С. 15–17.
2. Долинська В. О. Акціонерне право: основні положення і тенденції: монографія / Ст. Ст. Долинська. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 736 с. ISBN 5-466-00178-3.
3. Костіков В. В. Рада директорів в системі корпоративного управління компанії / В. В. Костіков, Н. Н. Аннікова. – М.: Флінта, 2014. – 351 с.
4. Кочетигова Ю. Експансія держави: держава як керуючий / Ю. Кочетигова // Відомості. – 2013. – № 42. – С. 2.
5. Ланди А. Корпоративне управління в державних і приватних компаніях в епоху змін / А. Ланди, А. А. Філатов. – М.: Лібрайт, 2015. – 240 с. ISBN 978-5-91870-00103.
6. Склярів С. М. Дотримання балансу інтересів міноритарних і мажоритарних акціонерів у законодавництві зарубіжних країн / С. М. Склярів, Е. М. Заславська // Аналітичний вісник. – 2014. – № 17. – С. 12.
7. Шкодін Я. В. Соціальна відповідальність в системі корпоративного управління / Я. В. Шкодін, І. В. Шкодін // Молодий вчений. – 2015. – № 2(3). – С. 148–152. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2%283%29__38

8. Шкодіна І. В. Інституційні проблеми функціонування фондового ринку України // Вісник Університету банківської справи. – 2014. – № 1. – С. 52–57.
9. G20/OECD Principles of Corporate Governance [Електронний ресурс]: матеріали дослідження OECD. – Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/governance/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2015_9789264236882-en
10. Руководящие принципы ОЭСР по корпоративному управлению государственных предприятий, выпуск 2015 года [Електронний ресурс]: матеріали національної ради з корпоративного управління. – Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-2015-edition_9789264263680-ru
11. Корпоративне управління в державних підприємствах: огляд країн ОЕСР [Електронний ресурс]: матеріали дослідження OECD. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/corporate/guidelines-corporate-governance-SOEs.htm>

Шкодіна І.В.

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Ильницкая С.П.

Харьковский учебно-научный институт

Университета банковского дела

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В КОМПАНИЯХ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧАСТИЕМ

Аннотация

Во всех странах мира предпринимательская деятельность государства является противоречивой. Государственный бюджет некоторых стран нередко содержит свободные финансовые ресурсы, которые возможно инвестировать в предпринимательство, развиваемое компаниями, которые принадлежат государству. Возникающая в данном случае двойственность «организатор – арбитр» деловых отношений между субъектами в области предпринимательства, которые иногда создаются государством, должна преодолеваться. Конфликты интересов между государственными и негосударственными фирмами решаются через разные подходы. Для того чтобы понять, как разрешать данные противоречия, необходимо изучить международный опыт.

Ключевые слова: государство, компании с государственным участием, государственный бюджет, корпоративное управление, акционерное общество.

Shkodina I.V.

Kharkiv National University named after V.N. Karazin

Plnytska S.P.

Kharkiv Educational and Scientific Institute

of Banking University

FOREIGN EXPERIENCE OF CORPORATE GOVERNANCE IN COMPANIES WITH STATE PARTICIPATION

Summary

Throughout the world, the business of the state is inconsistent. The state budget in some countries often contains free financial resources to invest in business, growing companies that belong to the state. The resulting ambiguity in this case, «the organizer the referee» business relations between actors in the field of entrepreneurship, which are sometimes created by the state, must be overcome. Conflicts of interest between state and non-state firms are solved through different approaches. In order to understand how to resolve these contradictions, it is necessary to study international experience.

Keywords: state, companies with state participation, state budget, corporate governance, jointstock company.